

چابهار؛ کلید راهیابی هند به آسیای میانه و افغانستان | نماد استراتژی «خنثی سازی تحریم» علیه ایران

موضوع حمل و نقل بین المللی احتمالاً از جمله مباحثی است که شاید قدمت آن، به دوران ما قبل تاریخ و چه بسا تاریخ بشریت باز گردد. امروزه این صنعت بزرگ، به یکی از پر شاخه ترین و گسترده ترین مباحث روز دولت ها و ملت های جهان تبدیل شده، بطوریکه شاید کمتر پدیده انسانی را بتوان از مساله حمل و نقل تفکیک کرد.

اما پیدایش کریدورها یا راهروهای بین المللی ترانزیتی از جمله مباحثی است که با قوت گرفتن پدیده جهانی شدن در پس تقویت لیبرالیسم اقتصادی و سیاسی در جهان به قدری پر رنگ شد که امروزه بسیاری از کشورهای جهان مانند لهستان، بدون دارا بودن منابع زیر زمینی آنچنان غنی و حتی تولیدات صنعتی گسترده، به عنوان هاب ترانزیتی جهان مطرح شده و بخش عمده ای از درآمد ملی خود را مدیون صنعت حمل و نقل هستند که البته همین قدرت لجستیکی، نقش سیاسی تعیین کننده ای برای این کشورهای کوچک ایجاد کرده است. بطوریکه در مورد مثال لهستان، هیچیک از اعضای اتحادیه اروپا نمی توانند چشم خود را به روی این هاب توزیع بار مرکزی قاره سبز بسته و نقش تعیین کننده ای برای ورشو در نقش آفرینی در زمینه معادلات سیاسی بین المللی در نظر نگیرند.

باید بدانیم که بزرگترین مؤلفه اصلی در تعیین کنندگی نقش کشورها در زمینه ترانزیت بین المللی، جغرافیای سیاسی - اقتصادی آنها است که دستکم باید دو یا چند کشور را به یکدیگر پیوند دهد. لذا به جرأت می توان گفت که ایران از جمله کشورهایی است که از این حیث به نسبت بسیاری از کشورهای جهان، دست بالا را داشته و نقش بسیار مهمی در اتصال جنوب، شرق و جنوب شرق آسیا به شمال (منطقه اوراسیا و شمال اروپا) دارد.

دسترسی به دو دریا در شمال و جنوب (آب های آزاد)، همسایگی با ترکیه به عنوان نقطه اتصال آسیا و اروپا، همسایگی با ترکمنستان و جمهوری آذربایجان به عنوان نقاط مواصلاتی ایران به منطقه اوراسیا همگی از جمله ویژگی هایی هستند که کشورمان را به منطقه ای با امتیازات بسیار ویژه تبدیل کرده اند. همین موقعیت، «مکیندر» را بر آن داشت تا از ایران به عنوان «قلب زمین» (تئوری Heart Land) یاد کند.

چابهار، کلید راهیابی هند به آسیای میانه و افغانستان

بندر چابهار از جمله نقاط طلایی کشورمان است که در حاشیه آب های دریای عمان (منطقه مکران) واقع شده و نقش بسیار مهمی در ترانزیت کالا از جنوب آسیا به منطقه CIS، روسیه و شمال اروپا دارد. این بندر در فاصله ۷۰ کیلومتری بندر رقیب پاکستانی خود یعنی بندر گوادر واقع شده که پیمانکاری ساخت و توسعه بندر پاکستانی را دولت چین (در قالب پروژه CPEC) بر عهده دارد.

دولت هند نخستین بار در سال ۲۰۰۳ با انعقاد قراردادی با دولت وقت ایران، به عنوان پیمانکار وارد ساخت و توسعه پروژه بندر شهید بهشتی چابهار شد. البته حضور هندی ها در این پروژه در مقطعی از زمان کمرنگ شده و حتی در سال ۲۰۱۶ در پی راه اندازی کمپین فشار حداکثری دونالد ترامپ، رئیس جمهوری آمریکا به صفر رسید.

اما سفر «نارندرا مودی» نخست وزیر هند به ایران و برگزاری اجلاس سه جانبه ایران - افغانستان و هند با موضوع کمک های بشردوستانه به افغانستان و صادرات کالاهای اساسی هندی همچون گندم به این کشور از طریق خاک ایران، بار دیگر حضور هندی ها در چابهار تجدید شد؛ اگرچه این حضور تا پیش از اعلام نتایج انتخابات آمریکا چندان پر رنگ نبود.

با پیروزی جو بایدن در انتخابات آمریکا و احتمال کاهش تحریم‌های ایران، هندی‌ها سراسیمه به سمت بندر چابهار روانه شده و خواستار ادامه حضور در این بندر استراتژیک شدند. اهمیت این بندر برای هندی‌ها تا جایی بود که توانستند با رایزنی‌های متعدد با دولت ترامپ، این بندر را به بهانه ارسال کمک‌های بشر دوستانه هندی به افغانستان و همچنین به دلیل سرمایه‌گذاری‌های گسترده انجام شده هند در این بندر از تحریم‌های واشنگتن معاف کنند.

هند به خوبی به این نکته پی برده که چابهار، تنها نقطه اتصال این کشور به آسیای میانه و روسیه بوده که البته مسیر ایران به نسبت سایر مسیرهای پیش روی هندی‌ها یعنی شرق روسیه و چین، کوتاه‌تر، ارزان‌تر و البته بسیار امن است. همچنین مسیر بندر گوادر پاکستان به سمت شمال نیز به عنوان رقیب اصلی هندی‌ها محسوب شده که دو رقیب بزرگ هند، یعنی چین و پاکستان در آن مشارکت دارند. بدون شک دستیابی چین به آسیای میانه از طریق خاک پاکستان، شاید یکی از درد آورترین وقایع سیاسی - اقتصادی برای هند محسوب شود.

اجلاس دریایی ۲۰۲۱ هند و نامگذاری «روز چابهار»

اهمیت بندر چابهار برای طرف هندی تا جایی است که در اجلاس بین‌المللی و بزرگ دریایی ۲۰۲۱ هند که در تاریخ ۱۲ تا ۱۴ اسفند ماه به صورت مجازی و به میزبانی این کشور با موضوع بررسی راه‌های ارتباط منطقه‌ای و ترانزیت فرا منطقه‌ای از طریق آب‌های هند برگزار شد، تاکید اصلی طرف هندی، اهمیت بندر چابهار رأی دهلی نو بود. برای اثبات این ادعا می‌توان به برگزاری دومین روز این اجلاس به نام «روز چابهار» نام برد که از سوی طرف هندی نامگذاری شده و با اعلام وزیر خارجه این کشور در تقویم رسمی هند به ثبت رسید.

چابهار، نماد یک پروژه زیر ساختی چند ملیتی با رویکرد بازدارندگی اقتصادی - سیاسی

پروژه‌های چند ملیتی و زیر ساختی در وهله نخست، به عنوان طرح‌های اقتصادی مطرح بوده و شاید به این فکر بیفتیم که اساساً چنین پروژه‌هایی ارتباطی به دنیای سیاست و مؤلفه‌های امنیتی کشورها ندارند. اما حقیقت این است که چنین تصویری از اساس اشتباه است.

برای اثبات این مدعا می‌توان به تأسیس کارخانه‌های چند ملیتی غربی و به ویژه آمریکایی در چین اشاره کرد که امروز علیرغم تمامی مشکلات موجود بر سر راه رقابت‌های سیاسی - تجاری میان واشنگتن و پکن، به عنوان مهمترین عامل بازدارنده در اعمال هرگونه فشار جدی مانند تحریم و حتی حملات نظامی غرب علیه چین شده است.

دلیل این امر نیز بدیهی است؛ هرگونه افت اقتصادی چین به منزله ورشکستگی شرکت‌های آمریکایی مستقر در خاک این کشور است که به سرعت بر روی شاخص‌های بورس آمریکا تأثیر منفی گذاشته و در نتیجه اقتصاد ایالات متحده را دچار مشکل جدی خواهد کرد.

در حقیقت، علیرغم تمامی مشکلات موجود میان دو طرف، هرگونه لطمه وارده علیه اقتصاد و امنیت چین به مثابه ایجاد لطمه‌ای بزرگ‌تر به اقتصاد آمریکا محسوب می‌شود. این موضوع مهمترین کارکرد پروژه‌های زیر ساختی بین‌المللی است. دقیقاً از همین روی، چابهار به تنها بندر ایرانی معاف از تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران آن هم در اوج زمان تشدید تحریم‌ها بدل شد؛ مورد استثنایی که نظیر آن در هیچیک از بخش‌های تحت تحریم رخ نداد.

از سوی دیگر، همانطور که پیشتر نیز اشاره شد، این بندر تنها راه ارتباطی ارسال کمک‌های بشردوستانه بین‌المللی به افغانستان بوده که از همین روی نیز دست دولت ترامپ برای اعمال تحریم‌ها علیه این بندر بسته شد.

این امر نشانگر اهمیت پروژه‌های چند ملیتی با رویکرد مؤلفه‌های امنیتی است. فرض کنیم، شرکت‌های چند ملیتی غربی با سرمایه

گذاری مشترک (BLT) طی سالهای اخیر در ایران به وجود می‌آمدند، آیا باز هم دولت آمریکا می‌توانست بدون در نظر گرفتن منافع شرکای استراتژیک سرمایه‌گذار خود در ایران، دست به عملیاتی سازی کمپین فشار حداکثری علیه ایران بزند؟ لذا به نظر می‌رسد روش بازاریابی اقتصادی – سیاسی مؤثر هستند و چابهار بهترین نمونه داخلی برای اثبات این مدعاست.

وحید پورتجریشی؛ بازار

